

ФРАНКОВСЬКА С. А.,

PhD, доктор філософії зі спеціальності

081 Право,

викладач кафедри конституційного

та адміністративного права

(Запорізький національний університет)

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.6.72>

МЕХАНІЗМИ КОМУНІКАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ ПЕРВИННОГО ТА ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Стаття присвячена аналізу теоретичних та практичних засад комунікаційної взаємодії між суб'єктами первинного фінансового моніторингу та державними органами у сфері запобігання відмиванню доходів, отриманих злочинним шляхом. Встановлено, що ефективна взаємодія суб'єктів фінансового моніторингу базується на автоматизованому обміні інформацією, ризик-орієнтованому підході та чіткій процедурі повідомлень про підозрілі операції. Досліджено, що правовий механізм включає обов'язкову верифікацію клієнтів суб'єкта первинного фінансового моніторингу, використання сучасних методів контролю, а також необхідність покращення навчання персоналу та обміну досвідом з правоохоронними органами. Визначено необхідність впровадження ефективніших методів комунікації та навчання для підвищення якості взаємодії суб'єктів фінансового моніторингу. Автор також акцентує увагу на важливості своєчасного надання суб'єктами фінансового моніторингу даних, що підтверджують законність походження коштів та вдосконалені правового регулювання для зменшення ризиків. В узагальненні автор стверджує, що світова практика застосування ефективних механізмів комунікаційної взаємодії суб'єктів первинного та державного фінансового моніторингу базується на імплементації міжнародних стандартів, зокрема рекомендації FATF та використанні сучасних цифрових інструментів, таких як «е-кабінет системи фінмоніторингу». У цьому напрямі надзвичайно актуальним в умовах сьогодення є необхідність приведення національних норм у відповідність до глобальних практик для забезпечення прозорості та залучення інвестицій.

Ключові слова: суб'єкти первинного та державного фінансового моніторингу, Держфінмоніторинг, комунікаційна взаємодія суб'єктів, обмін інформацією, інформаційні технології, звітність, е-кабінет, електронний документообіг.

Frankovska S. A. Mechanisms of communication interaction between primary and state financial monitoring entities: legal aspect

The article is devoted to the analysis of theoretical and practical foundations of communication interaction between primary financial monitoring entities and state authorities in the field of preventing money laundering.

It has been established that effective interaction between financial monitoring entities is based on automated information exchange, a risk-oriented approach, and a clear procedure for reporting suspicious transactions.

The study found that the legal mechanism includes mandatory verification of clients of primary financial monitoring entities, the use of modern control methods, and the need to improve staff training and exchange of experience with

law enforcement agencies. The need to introduce more effective communication and training methods to improve the quality of interaction between financial monitoring entities was identified.

The author also emphasizes the importance of timely provision of data by financial monitoring entities confirming the legality of the origin of funds and improved legal regulation to reduce risks.

In summary, the author argues that global practice in the application of effective mechanisms for communication between primary and state financial monitoring entities is based on the implementation of international standards, in particular FATF recommendations, and the use of modern digital tools such as the “e-cabinet of the financial monitoring system.” In this regard, it is extremely important in today’s conditions to bring national regulations into line with global practices to ensure transparency and attract investment.

Key words: *primary and state financial monitoring entities, State Financial Monitoring, communication between entities, information exchange, information technology, reporting, e-cabinet, electronic document management.*

Вступ. Постановка проблеми. Важливий напрям дослідження полягає у необхідності вдосконалення механізмів інформаційної взаємодії між суб’єктами первинного та державного фінансового моніторингу. Основний акцент – подолання технічних та процедурних бар’єрів при обміні даними через «е-кабінет», підвищення якості звітності та оперативності реакції на підозрілі операції, що критично важливо в умовах оновлення законодавства. Механізми комунікаційної взаємодії суб’єктів первинного та державного фінансового моніторингу – це встановлені Законом процедури обміну інформацією про підозрілі фінансові операції через електронну систему Держфінмоніторингу. Вони включають обов’язкове взяття суб’єктів на облік, верифікацію клієнтів та зворотний зв’язок. Попри наявність нормативно-правової бази, існують суттєві розриви у практичній взаємодії цих рівнів. Основна проблема полягає у недостатній оперативності та якості інформаційного обміну. Хоча кількість заблокованих операцій у 2024 році перевищила 1,7 млн, лише мала частина з них трансформувалася у реальні кейси правоохоронних органів через «шум» у даних та асиметрію інформації. **Стан дослідження.** Вагомого наукового значення в процесі дослідження механізму комунікаційної взаємодії суб’єктів первинного та державного фінансового моніторингу приділено у працях таких вітчизняних та зарубіжних науковців як: А. О. Крименко, А. А. Хмелюк, Д. Я. Сливка, В. В. Квашин, О. Г. Комісаров, О. Ю. Скрипка, О. Г. Собакарь, О. І. Барановський, О. І. Виноградова, О. Н. Карпов. Також значний внесок зробили Е. С. Дмитренко, О. М. Столяренко та Ю. В. Полякова. Питання фінансових комунікацій та стабільності досліджували Г. Гоял та С. Кумар (Goyal & Kumar), Сяо та ін. Нормативну основу дослідження складають такі документи як: Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» № 361-ІХ», Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг», Закон України «Про електронні довірчі послуги», Закон України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», Закон України «Про банки і банківську діяльність», Наказ Міністерства фінансів України «Про порядок інформаційної взаємодії суб’єктів первинного фінансового моніторингу та Державної служби фінансового моніторингу України», що набирає чинності та інші документи.

Метою статті є теоретичне обґрунтування та аналіз організаційно-правових механізмів інформаційної взаємодії між суб’єктами первинного та державного фінансового моніторингу, зокрема з використанням системи «е-кабінет».

Методологічну основу дослідження сформуvalи загальнонаукові та спеціальні методи наукового дослідження: аналіз, синтез, порівняльно-правовий, спеціально-юридичний, логічний, моделювання, прогнозування.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день фінансовий моніторинг як система збереження фінансової стабільності в сучасних економіках ґрунтується на чіткій координації між суб'єктами первинного фінансового моніторингу та державного фінансового моніторингу. Механізми комунікаційної взаємодії забезпечують ефективний обмін даними, оперативність реагування на загрози та прозорість правореалізації заходів з попередження та протидії відмиванню грошей, фінансуванню тероризму та іншій незаконній діяльності. У статті розглядаються основні концепти, принципи та практичні інструменти міжсуб'єктної взаємодії.

Визначення суб'єктів фінансового моніторингу запропонований законодавцем (ст. 6 «антилегалізаційного» Закону) перелік таких суб'єктів можна класифікувати, з використанням різних критеріїв. Так, наприклад, розподіл можливий залежно від безпосереднього зв'язку діяльності суб'єкта із фінансовою діяльністю (чи є фінансові послуги основним його призначенням чи ні); на тих, чия діяльність (основне призначення) пов'язане із фінансовими послугами (наприклад, банки, страховики, кредитні спілки, ломбарди, оператори платіжних систем, оператори поштового зв'язку тощо), й тих діяльність яких із фінансовими послугами безпосередньо не пов'язана (наприклад, суб'єкти аудиторської діяльності, нотаріуси, адвокати тощо); залежно від того, чи є суб'єкт резидентом чи нерезидентом розподіл відповідно на: тих суб'єктів, які є вітчизняними (національними) суб'єктами (наприклад, оператори поштового зв'язку, нотаріуси, адвокати тощо), й тих, які є іноземними, і таких законодавець окремо виділив – «... філії або представництва іноземних суб'єктів господарської діяльності, що надають фінансові послуги на території України» (п. 6 ст. 6 Закону); залежно від того, чи є такі суб'єкти індивідуальними – фізичними особами чи все ж таки це юридичні особи. Якщо першими є: бухгалтері, нотаріуси, адвокати, аудиторі, ріелтори тощо, тоді як юридичними особами є: наприклад, оператори платіжних систем, банки, кредитні спілки, ломбарди, товарні та інші біржі тощо; залежно від законодавчого визнання (визначення) спеціального статусу саме стосовно фінансового моніторингу можливим є поділ їх на: тих, хто таким статусом наділений і таке визначення названо «спеціальним», до їх числа варто віднести всіх тих, кого законодавець перерахував у п. 7 ст. 6 «антилегалізаційного» Закону (це – суб'єкти аудиторської діяльності, бухгалтери, суб'єкти, що надають послуги з питань оподаткування, нотаріуси, адвокати, суб'єкти, які проводять лотереї та/або азартні ігри, тощо), й тих, для кого законодавець не передбачив «спеціальне визначення» статусу саме як суб'єкта первинного фінансового моніторингу, оскільки він є таким, з огляду на основне функціональне їх призначення, сферу діяльності. Такими суб'єктами є, наприклад, банки, кредитні спілки, товарні біржі, ломбарди, оператори платіжних систем тощо [2, С. 97-98].

Особливістю унормованого (ст. 6 «антилегалізаційного» Закону) переліку суб'єктів первинного фінансового моніторингу як взагалі, так і стосовно політично значущих осіб зокрема, бо й по відношенню до них (у всьому розмаїтті складових їх нормативного визначення), а також їх членів сім'ї цілком можливими є відносини з усіма перерахованими у ст. 6 Закону, суб'єктами, варто визнати таку як розширення (збільшення) їх кола, з урахуванням потреб реального часу. Свідченням цього цілком можуть слугувати ті зміни, згідно з якими цей перелік модифікувався. Так, зокрема у 2020 році ст. 6 Закону було доповнено підпунктом «з» п. 7 наступного змісту «... суб'єкти господарювання, які проводять лотереї та / або азартні ігри» (Закон № 768-ІХ від 14.07.2020), тоді як, наприклад, у 2021 році – п. 5 наступного змісту «... оператори поштового зв'язку, які надають фінансові платіжні послуги та/або послуги поштового переказу, та/або послуги із здійснення валютних операцій» (Закон № 1591-ІХ від 30.06.2021), п. 2 «оператори платіжних систем» (Закон № 1591-ІХ від 30.06.2021). Хоча ці зміни і були внесені у 2021 році, проте набули чинності, введені були в дію лише з 01.08.2022 року, що знову ж обумовлено об'єктивними обставинами, потребами часу. У 2022 році до переліку були включені – «суб'єкти господарювання, що надають посередницькі послуги та/або консультаційні послуги під час здійснення операцій з нерухомим майном» (п.п. є п. 7), «... які здійснюють торгівлю за готівку дорогоцінними металами, камінням та виробами з них» (пп. ж п. 7), «... торговельну діяльність культурними

цінностями та/або надають посередницькі послуги у такій діяльності» (п.п. и п.7) згідно із Законом України № 2736- IX від 04.11.2022 року, а у 2023 році – « ... особами, які надають послуги щодо створення, забезпечення діяльності або управління юридичними особами ... », (п.п. е п. 7 Закону) згідно із Законом України № 2970-IX від 20.03.2023 року. Запропонований перелік суб'єктів не є вичерпним, безпосередньо щодо фінансових установ, про що безпосередньо зазначив і сам законодавець, передбачивши п. 9 «антилегалізаційного» Закону наступне положення, а саме: « ... інші юридичні особи, які за статусом не є фінансовими установами, проте надають окремі фінансові послуги» [1], тим самим передбачивши можливість залучення в якості таких суб'єктів тих, чия діяльність певним чином пов'язана із наданням фінансових послуг [2, С. 98-99].

Ключова ідея взаємодії – забезпечення обміну інформацією та узгоджених дій між приватним та публічним секторами з метою виявлення, попередження та розслідування фінансових зловживань.

Чимало уваги вченими-представниками науки фінансового права приділяється саме принципам фінансової діяльності. Можна навіть стверджувати, що останні не просто «конкурують» по обсягу уваги науковців до їх дослідження, аналізу й хоча б перерахування та згадування (як загалом, так і щодо кожного окремо), але й інколи превалюють (принципи галузі не згадуються або ж фрагментарно висвітлюються, натомість принципи фінансової діяльності аналізуються як окремо кожен, так і у сукупності). Наприклад, Ю. Пивовар, Н. Буличева, А. Правдюк, О. Яра, Ю. Ярмоленко серед принципів фінансової діяльності виділяють: законність, публічність, гласність, плановість, розподіл представницької та виконавчої влад, пріоритетності представницьких органів, пріоритетності публічних видатків по відношенню до доходів держави, обміну та контролю [3, с. 11-12]. Більш деталізований варіант пропонує авторський колектив навчального посібника «Фінансове право України» за заг. редакцією Л. Воронової, а саме: гласність, плановість, законність, системність [4, с. 45-46], хоча цей перелік виглядає дещо звуженим. Е. Дмитренко у навчальному посібнику «Фінансове право України. Загальна частина» серед таких пропонує виділяти: загальні (законність, гласність, плановість, обміну та контролю, ефективності, відповідальності, публічності), галузеві (розподілу компетенції органів, які здійснюють фінансову діяльність, пріоритетності публічних видатків щодо доходів, взаємозв'язку фінансової діяльності та грошової системи держави, соціальної справедливості, фінансової безпеки держави), а також спеціальні (збалансування доходів і видатків місцевих бюджетів, державної підтримки та гарантії місцевого самоврядування, фінансування делегованих повноважень, самостійності місцевого самоврядування» [5, с. 28-32].

Отже ці засадничі положення відіграють роль «базису», «основи» для фінансової діяльності, обмін даними має відповідати законодавству про конфіденційність, захист персональних даних та вимогами щодо захисту інформації. Оперативний обмін інформацією дозволяє швидко реагувати на підозрілі операції.

Висновки. У загальному підсумку можна з упевненістю стверджувати, що ефективна комунікаційна взаємодія між суб'єктами первинного та державного фінансового моніторингу є критичною для збереження фінансової стабільності та запобігання злочинам у фінансовій сфері. Вона вимагає чітких правових рамок, сучасних технологій, стандартизованих процесів та постійного вдосконалення компетенцій усіх учасників. Системна координація не лише підвищує якість моніторингу, але й зміцнює довіру суспільства до фінансової системи та державних інституцій.

Список використаних джерел:

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 6 грудня 2019 року № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>

2. Франковська С. А. Фінансовий моніторинг «політично значущих осіб» як інструмент протидії корупції: правовий аспект: дис. на здобуття наукового ступеня доктора філософії : 081 (Право). Запоріжжя, 2025. 191 с.

3. Буличева Н. А., Пивовар Ю. І., Правдюк А. Л., Яра О. С., Ю. Ярмоленко Ю. В. Фінансове право України: посібник для підготовки до іспитів. Київ: Ліпкан О. С. 2010. 160 с.

4. Воронова Л. К., Кучерявенко М. П., Пришва Н. Ю. та ін. Фінансове право України: навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. Київ: Правова єдність. 2009. 395 с.

5. Дмитренко Е. С. Фінансове право України. Загальна частина: Навчальний посібник. Київ: Алерта. КНТ. 2006. 376 с.

Дата першого надходження рукопису до видання: 19.11.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 15.12.2025

Дата публікації: 31.12.2025

